

Steffen Jensen:

Historien - Konfliktens rødder

Tyrkisk artilleri venter på de fremrykkende britiske tropper i Palæstina under Den første Verdenskrig.

Det osmanniske Imperiums fald

Striden om Palæstinaområdet strækker sig tilbage til Bibelens tid. Men den moderne konflikt har sine rødder i de europæiske kolonimagters politik i tiden omkring Den første Verdenskrig.

Området var fra 1500-tallet en del af Det osmanniske Imperium. Allerede ved Første Verdenskrigs udbrud var kæmperiget sygt og truer med at falde fra hinanden. Den eneste grund til at Det osmanniske Rige får lov til at overleve er frygten for en stormagtskonfrontation, hvis imperiet begynder at falde fra hinanden.

Denne særbehandling falder imidlertid bort, da sultanen i Konstantinopel (det nuværende Istanbul) vælger at støtte Tyskland under krigen. Dermed har han trukket sit svækkede rige ud på slagmarken.

Tyrkiske soldater i den del af Det osmanniske Imperium, som senere blev til Det britiske Palæstinamandat.

Der havde allerede været kontakter imellem briterne og den arabiske emir Hussein Ibn Ali, Sharif af Mekka og Hejaz (provinsen omkring Mekka i det moderne Saudiarabien). Som beskytter af de to hellige moskéer og efterkommer i lige linie fra profeten Muhammed er emir Hussein – eller Sharif Hussein som han også kaldes – en af de mest fremtrædende fyrster i den arabiske verden. Sharif Hussein har brug for briterne til at starte sit oprør imod tyrkerne. På den ene side havde han ambitioner. Han så sig selv som emir (prins/konge) for et samlet Storarabien eller måske endog som en ny kalif (en slags stedfortræder for profeten). Men samtidig frygtede han, at sultanen i Konstantinopel pønsede på at vælte ham, og den trussel ønskede han at komme i forkøbet.

I løbet af sidste halvdel af 1915 begyndte briterne også at lege med tanken om en arabisk revolte. Men den arabiske emirs territoriale krav var uacceptable for Storbritannien, som selv havde interesser i Mellemøsten. Det blev overdraget til den britiske højkommisær i Egypten, Sir Henry McMahon, at forhandle sig frem til en acceptabel ordning med Sharif Hussein.

Hussein-McMahon-korrespondancen

Hussein-McMahon-korrespondancen er en brevveksling, som i alt består af 10 diplomatiske noter, og som strækker sig over perioden fra den 14. juli 1915 indtil den 30. marts 1916.

I brevvekslingen diskuteres det imellem de to, under hvilke omstændigheder Sharif Hussein vil alliere sig med Storbritannien og samle araberne under sin ledelse i en egentlig guerillakrig eller militær offensiv imod de tyrkiske myndigheder.

Storbritannien var naturligvis interesseret i en omfattende arabisk opstand imod Det osmanniske Imperium. Det ville nemlig både betyde, at der ville blive åbnet en ny front imod Triplealliancen, som ville tvinge dem til at afsætte troppestyrker og trække militære ressourcer bort fra de europæiske fronter, og samtidig ville det sikre, at Storbritannien ikke selv skulle stationere store troppestyrker i den arabiske del af Mellemøsten. Derfor accepterede Storbritannien principperne i Sharif Husseins anmodning, men kunne ikke godtage udstrækningen af det område, som den arabiske leder krævede.

Briterne forsøger at trække tiden ud mest muligt, og undgå at komme med klare løfter om et arabisk riges præcise udstrækning. Sharif Hussein derimod presser på og påstår, at hans krav er udtryk for det samlede arabiske folks ønsker.

Hussein Ibn Ali, Sharif af Mekka og Hejaz

En note fra Sir McMahon (fra den 24. oktober 1915) bliver normalt brugt som bevis for Storbritanniens løfter til araberne. I realiteten er noten kun et svar på et krav fra Sharif Hussein. I noten påpeger den britiske embedsmand, at en række områder langs Middelhavskysten ikke kan siges at være rent arabiske, og derfor ikke kan komme på tale som en del af en arabisk rige.

Distrikterne Mersin og Alexandretta, og de dele af Syrien, som ligger vest for distrikterne Damaskus, Homs, Hama og Aleppo, kan ikke siges at være rent arabiske, og må af den grund holdes udenfor de foreslåede grænser.

På betingelse af denne indskrænkning og af, at det ikke kommer til at skade de traktater, der er afsluttet mellem os og visse arabiske høvdinge, godkender vi grænserne.

Fortolkningerne af sætningen – "Distrikterne Mersin og Alexandretta, og dele af Syrien, som ligger vest for distrikterne Damaskus, Homs, Hama og Aleppo, kan ikke siges at være rent arabiske, og må derfor må udelades fra de krævede områder" – gav senere anledning til en langstrakt strid imellem Storbritannien og araberne om hvorvidt Palæstina var en del af det område, som var blevet ekskluderet.

Palæstina-området lå ganske vist vest for Damaskus-provinsen, som dækkede hele det område, der i dag er Jordan, men ikke geografisk set vest for den nævnte række af byer.

Storbritannien fastholdt hele tiden, at det aldrig havde været britisk politik at Palæstina skulle være en del af det område, som skulle ind under det selvstændige arabiske område. Araberne påstod derimod at hele Palæstina-området var en del af det område, der var blevet givet løfte om at de skulle have uafhængighed over.

Under alle omstændigheder stopper korrespondancen blot og ender aldrig med en egentlig aftale imellem parterne.

Den britiske udenrigsminister Arthur Balfour.

Balfour-deklarationen

Men briterne giver også territorielle løfter til jøderne. Et afgørende diplomatisk dokument er Balfour-deklarationen. Den blev udformet som et brev af den daværende britiske udenrigsminister Arthur James Balfour til Lord Rothschild, og blev set som udtryk for den britiske Palæstina-politik i forhold til den zionistiske bevægelses kamp for at få oprettet en jødisk stat.

På et niveau var deklarationen frugterne af den zionistiske leder Chaim Weizmans energiske arbejde for at påvirke den britiske regering. Men dokumentet var også et britisk diplomatisk redskab til at opnå politiske mål med, som intet havde med jødernes nationale kamp at gøre.

I Balfour-deklarationen lover briterne at støtte, "at der i Palæstina oprettes et nationalt hjemsted for det jødiske folk..."

Ingen ved dog præcist hvad der menes med "et nationalt hjemsted". Det er første gang begrebet bliver brugt i et diplomatisk dokument. Af tidligere udkast til Balfour-deklarationen kan man se, at zionisterne forsøgte at få løfte om en "stat" eller en "nation". Derfor er det næppe tilfældigt, at den britiske regering har valgt noget andet. Men det gav den britiske regering mulighed for at vise sin støtte til jøderne uden at låse sig alt for fast på, hvad det var, man havde lovet. Det er det, man i diplomatsproget kalder "constructive ambiguity" – "kreativ dobbetydighed".

Balfour-deklarationen siger videre: "...idet det klart forstås, at intet må gøres, som vil skade de bestående ikke-jødiske samfunds borgerlige og religiøse rettigheder i Palæstina..."

Det kan forekomme som noget af en umulig opgave at give jøderne "et nationalt hjemsted" i Palæstina, som ikke vil skade andres rettigheder i det samme område.

Den ungarsk-fødte, britisk-jødiske forfatter Arthur Koestler kaldte Balfour-deklarationen "et af alle tiders mest usandsynlige politiske dokumenter..." I den, skriver han, "lovede en nation højtideligt, en anden nation en tredje nations land."

Araberne protesterede vredt og sagde, at Balfour-deklarationen var et brud på de løfter Storbritannien havde givet araberne i Hussein-McMahon-korrespondance fra året før.

Deklarationen tjente britiske nationale interesser

Snarere end en egentlig fuldhjertet støtte til Zionstbevægelsens kamp for etableringen af en jødisk stat i Palæstina lå der en række klare britiske politiske interesser bag deklARATIONEN. Storbritannien håbede, at man ved at udtrykke støtte til zionismens bestræbelser, kunne

1. vinde støtte blandt USA's politisk aktive jødiske befolkning for at få USA til at gå med i Den første Verdenskrig på Storbritanniens side,
2. overbevise de mange jøder, der var aktive i de revolutionære grupper i Rusland, til at sikre at de nye bolsjevikiske regime forblev i alliancen imod Tyskland og ikke trak sig ud af krigen, og
3. forbedre Storbritanniens muligheder for at have et venligtsindet samfund i Palæstina, som kunne sikre London et fodfæste i området efter krigen og sikre det som et strategisk brohoved for Det britiske Imperium.

Den britiske Sir Mark Sykes.

Stormagternes virkelige intentioner

Men alt imens den britiske regering giver vage og uklare løfter til både araberne og jøderne, så forhandler de i virkeligheden imellem sig selv, om hvordan de vil "dele lagkagen" efter krigens afslutning.

En hemmelig udveksling af diplomatiske noter i 1916 imellem de allierede under Den første Verdenskrig – Storbritannien, Frankrig og Rusland – viser hvordan de så fremtiden for resterne af Det osmanniske Imperium efter krigen. Da Rusland senere på grund af revolutionen trak sig ud af processen er aftalen senere blevet opkaldt efter de to resterende chefforhandlere – den britiske Sir Mark Sykes og den franske Charles Francois Picot.

Ifølge aftalen skulle de ikke-tyrkiske provinser af Det osmanniske Imperium deles på følgende måde:

- Den arabiske Halvø skulle være uafhængig.
- Palæstina vest for Jordanfloden (eksklusive Negevørkenen) skulle under international kontrol. Storbritannien skulle dog kontrollere Haifa og Akko og området imellem de to byer.
- Det franske område skulle omfatte to zoner:
 - Zone A – med fransk indflydelse – som stort set skulle dække det nuværende Syrien og en god bid af irakisk Kurdistan.
 - Blå zone – under fransk kontrol – som skulle omfatte det nuværende Libanon, den syriske Middelhavskyst og en stor del af det sydøstlige Tyrkiet.
- Det britiske område skulle også omfatte to zoner:
 - Zone B – med britisk indflydelse – som groft sagt skulle omfatte nutidens Negev-ørken i det sydlige Israel, hele det nuværende Jordan og en stor del af det vestlige Irak og den del af irakisk Kurdistan, som lå syd for den franske zone A. Zone B skulle videre strække sig ned i den nordlige del af nutidens Saudiarabien, men ikke nå ud til Den persiske Bugt.
 - Rød zone – under britisk kontrol – skulle omfatte det centrale og sydlige Irak fra Tikrit og Bagdad og sydpå inklusive nutidens Kuwait og den saudiske kyststrækning ud mod Den persiske Bugt.

Den franske chefforhandler Charles Francois Picot.

Støvet lægger sig

Efter Den første Verdenskrig ser verden helt anderledes ud. Det osmanniske Imperium er forsvundet. Det tyske Kejserrige bliver omdannet til den tyske Weimar-republik, og det Østrig-Ungarske Dobbeltmonarki er brudt sammen. Det samme er Zar-rusland, som efter revolutionen genopstår som Sovjetunionen. Indre uro i kølvandet på revolutionen trækker så at sige Sovjetunionen ud af den mellemøstlige ligning for en tid, så landets tidligere allierede – Storbritannien og Frankrig – kan dele Mellemøsten op imellem sig selv.

Til gengæld har krigen skabt en ny stormagt, som melder sig på scenen. USA og præsident Woodrow Wilson har en række idealistiske og højtravende forslag til en nyordning. Denne amerikanske politik bliver nedfældet i Wilsons såkaldte 14 punkter om frihed og selvstændighed for alle undertrykte nationer. Den vestlige halvkugle, der ansås for amerikansk interesseområde, kom dog ikke ind under Wilsons 14 punkter.

På den ene side kunne Storbritannien og Frankrig råde mere frit, men de var nødt til at tage hensyn til USA. I realiteten blev de områder, som de to europæiske stormagter fik under sig i Mellemøsten, en gennemførelse af Sykes-Picot-aftalen. Men det blev i form af en mandatmagt, som var det nyoprettede Folkeforbunds afløser for protektorats-idéen. Et mandat skulle dog gradvist gøre et område klart til at opnå national selvstændighed. Det var en indrømmelse til den amerikanske præsidents idealistiske verdenssyn.

Princessen og det halve kongerige

Som en ekstra "lille krylle på halen" blot denne efterskrift, om hvad der videre sker med Sharif'en af Mekka og hans familie, fordi den historie giver endnu et lille fingerpeg om hvorfor problemerne i Mellemøsten i dag er så komplicerede.

Sharif Hussein, der drømte om at blive konge af hele Arabien, er i mellemtiden gået i exil. Ibn Saud fra Nadj i den nordlige del af Den arabiske Halvø har erobret Hejaz i syd og dermed Mekke og Meddina, og Sharif Hussein er flygtet. Nu står briterne med en arabisk fyrste, som de, selvom de ikke vil indrømme det, har givet nogle forhåbninger om britisk støtte.

Sharif Husseins søn, emir Feisal, foran sin forhandlingsdelegation med blandt anden berømte britiske officer Lawrence of Arabia til højre bag Feisal.

Efter krigen, da de sejrende magter deler området imellem sig, beslutter briterne at gøre Husseins ene søn, Feisal, til konge af et nyoprettet Syrien. Det går imidlertid ikke. Syrene smider ham ud igen. Så opretter briterne Irak, og gør i stedet Feisal til konge af Irak. En anden søn af den landflygtige Sharif Hussein, Abdallah, gør briterne til emir af Transjordanien. Det land fremskaffer briterne ved at skære Palæstinamandatet over i to, og gøre de to tredjedele, der ligger øst for Jordanfloden til et uafhængigt emirat.

I Mekka udråber den sejrende Ibn Saud sig selv til konge og opkalder i al beskedenhed landet efter sig selv – Saudiarabien. Mens to unge mænd fra Mekka i stedet får – om ikke "princessen og det halve kongerige" – så i hvert fald hver deres kongerige i andre dele af den arabiske verden.

<http://www.steffen-jensen.dk/dan/dokumenter-baggrund-&-analyse/172-historien-konfliktens-rodde/>